

És d'origen anglès o d'inspiració holandesa el gin de Menorca?

TEXT: JOAN MASCARÓ M. | FOTOS: J.M.M. / QUADERN DE FOLKLORE 106

A vegades donam per fet coses d'una manera automàtica, d'haver-ho sentit a dir 'sempre' d'aquella manera i sense anar a cercar més enllà si allò és realment així o no. Aquest pot ser el cas del gin de Menorca, que està considerat un article propi de l'illa però que s'ha donat per fet que té un origen anglès i que és herència dels britànics. És així, però, o hi ha vincles més forts amb els holandesos i serien amb ells amb qui es van inspirar els menorquins de llavors? Quin és l'origen del gin de Menorca?

Alfons Méndez Vidal amb el Quadern de Folklore dedicat a la història del gin de Menorca

Qui ho ha intentat esbrinar, a veure què hi pot haver de cert en aquest mite de l'arrel anglesa del gin, és el doctor en Economia Alfons Méndez Vidal (Maó, 1967), autor del darrer nombre (106) que acaba de sortir dels Quaderns de Folklore que edita el Col·lectiu Folkloric de Ciutadella. I que es titula, prou explícitament i de manera significativa, 'El gin de Menorca. De la llegenda a la història (1717-2013)', encara que també ve a ser un recull de dades sobre la producció i el consum de licors a Menorca des del segle XVII fins a

l'actualitat. Per cert, que aquest Quadern sobre el gin de Menorca va ser presentat la setmana passada al restaurant Pins 46 de Ciutadella, ajuntant-se, també, amb l'estrena d'un nou combinat per part de Francesc Caules Arguimbau: l'anomenat 'Tres Tocs', a base de gin Xoriguer, taronges i dàtils.

El gin, licor típic de Menorca des de sempre?

Una de les primeres constatacions que fa Alfons Méndez és que el gin no sempre ha estat el licor típic de Menorca, considerant que fins pràcticament el segle XX la beguda pròpia de l'illa no era altra que l'aiguardent, que, contràriament al gin, per exemple, ha deixat petjada a la toponímia (el lloc N'Aiguardent, al nord del terme de Maó) i és possible trobar-hi referències al folklore més antic, tot i

que tenint en compte que el gin també en té, i moltes, de referències al folklore menorquí, però són, sobretot, més modernes en el temps que no les de l'aiguardent. De fet, i just per fer-ne un breu incís, esmenta que en primer, l'elaboració d'aiguardent era una conseqüència de la del vi, per mor que s'obtenia de la seua destil·lació, a la vegada que l'aiguardent era un producte més fàcil de conservar que el vi i, d'aquesta manera, també més pràctic per al comerç. Tot i que un moment donat la destil·lació es va convertir

L'autor del darrer Quadern de Folklore, dedicat a la història del gin de Menorca més enllà de la llegenda, és el doctor en Economia Alfons Méndez Vidal

en un monopoli que les universitats subhastaven per treure'n doblers per a obres i altres despeses públiques, es diu que només a Ciutadella, l'any 1669, hi havia fins a 14 alambins particulars, que vol dir que la producció d'aiguardent no devia ser menyspreable. S'ha d'esmentar, també, com a curiositat, que els licors de llavors tenien un grau alcohòlic inferior al que és comú actualment, pel fet que les antigues tècniques de destil·lació eren rudimentàries i poc eficients energèticament, de manera que costava molt obtenir begudes fortes, i, és clar, el cost del combustible feia que el preu del licor augmentés en incrementar el nombre de graus.

Vi, aiguardent i demanda d'altres licors, però no de ginebra

En els seus estudis sobre els vins de Menorca, que van ser el seu primer interès i a través d'on va arribar al gin i que ara ho trasllada a les seues conclusions, Alfons Méndez fixa que entre els segles XVII i XIX, Menorca comparteix amb la majoria de zones vinícoles l'elaboració d'aiguardent i que la producció de vi no era suficient per al consum interior, de manera que no només no se n'exportava sinó que s'havien de fer notables importacions. Açò, amb el pas de l'illa al domini britànic i el consegüent increment de tropes, tant de terra com de marina, amb uns soldats

que, així com feien els illencs, diu Méndez que “trescolaven grans quantitats de vi i aiguardent”, una cosa que significà fou la forta expansió de la vinya fins a doblar la collita. En aquest moment, també es documenta la demanda d'altres licors, especialment el rom, el brandi i la cervesa, però no la ginebra.

El gin, popular entre la marina anglesa quan Menorca ja no era britànica

Açò del rom no hauria de semblar estrany perquè, de fet, i segons que explica Alfons Méndez, el rom era la beguda preferida per l'esquadra britànica de llavors, fins al punt que els mariners rebien una ració gratuïta des de començaments del segle XVIII. I sí, diu que és cert que el gin era popular al Regne Unit, però que les autoritats, es veu que preocupades pel seu abús, van aprovar lleis per regular-ne el consum.

La primera referència explícita al gin és la fórmula d'un licor semblant aparegut a un llibre de cuina de l'any 1805, on també hi figura el curaçao

I així, per exemple, l'any 1742 establiren forts impostos, preus alts i venda sota llicència. I bé, aquesta normativa, que va impulsar la millora de la qualitat dels licors, a la vegada dificultava la seua expansió a Menorca. De fet, el gin no s'hauria popularitzat entre la marina anglesa fins a finals del segle XVIII, quan Menorca ja no pertanyia a la Corona Britànica.

Orígens desconeguts, però i la inspiració?

I a Menorca no s'han pogut trobar per ara testimonis del gin fins a l'entrada del segle XIX, podent-se dir que si bé els orígens del gin de Menorca encara es desconeixen, sí que se'n pot saber quelcom de la seua inspiració. La primera referència explícita que Alfons Méndez ha pogut trobar és la fórmula d'un licor semblant aparegut a un llibre de cuina de l'any 1805, on també hi figura el curaçao i que per açò fa pensar en una influència ho-

landesa. Seria aquesta beguda que durant els anys següents, i amb la introducció de l'alambí amb rectificador, hauria derivat cap el que podríem dir 'autèntic gin', per satisfer la demanda de les flotes i marinerries americana, francesa i holandesa que freqüentaven el port de Maó en aquelles èpoques i hi feien estades d'una certa durada.

Tot açò darrer sembla que no només hauria estimulat la producció interior sinó que hauria estat un dels elements importants per a la consolidació, en aquells moments, del gin com a beguda destil·lada espirituosa de Menorca. No per res, també, i açò relacionat amb aquests més que possibles vincles holandesos, llavors era la ginebra holandesa la que arreu 'es duia' més i estava ben considerada (i la que podria haver inspirat la producció menorquina, a partir d'aquells gustos). I durant al manco quasi tres dècades (1816-1843) s'ha constatat una presència notable d'holandesos a Menorca, fins al punt, també, que l'any 1818 es va nomenar cònsol a Maó i que els anys 1840 i 1843 visitaren la població dos prínceps holandesos.

Una destil·lació històrica que ens ha deixat la ginebra més antiga d'Espanya

Tot i açò, el que també és cert és que d'aquella referència explícita de 1805, i també sabent que en aquells primers moments el gin era una part molt petita de la demanda i juntament amb altres destil·lats, i que al començament el seu consum sobretot es circumscriu al poble d'Es Castell (segurament destinat a la tropa), ens hem d'anar cap a l'any 1815 per trobar-ne una altra d'escripta, en un llibre ja conegut de mesures de Menorca. I ja d'allà, el salt és cap al 1889, amb un important buit entremig, quan del gin ja s'hi

Bòtil de ginebra holandesa trobat a fons del port de Maó, molt semblant a la típica botella de ceràmica de Xoriguer.

troben referències fins i tot en premsa, tot plegat amb la idea que a les acaballes del segle XIX, i amb aquelles 'referències holandeses' dels inicis de centúria, a Menorca es consumia un ample ventall de begudes alcohòliques entre les quals el gin n'era un més, sense cap protagonisme especial, fins i tot entre les classes populars.

Així, a la vegada, i amb tota una sèrie de consideracions entre i entre, una de les conclusions a què arriba Alfons Méndez és que “la idea de l'origen britànic del licor seria producte, idò, de la darrera dominació anglesa, la pacífica irrupció del turisme d'aquesta nacionalitat a finals del segle XX”, ressaltant, si més no, la importància històrica de la destil·lació d'espirituosos a Menorca, reconeguda en exposicions internacionals “i que ens ha deixat amb la ginebra més antiga d'Espanya, que assenta les seues arrels a la primera meitat del segle XIX i està plenament acreditada a la segona”.

Açò de què parlem en aquest article, de fet, no és sinó una petita mostra del total que pot trobar-se a les més de 60 pàgines que té el Quadern de Folklore nombre 106 dedicat a 'El gin de Menorca. De la llegenda a la història (1717-2013).